

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата філологічних наук,
доцента, завідувача кафедри східноєвропейських мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України

Івасишиної Тетяни Анатоліївни

на дисертацію **Снігур Лариси Анатоліївни**

«Дискурс волонтерства: лінгвокультурологічний вимір»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія»

Актуальність теми дослідження. Представлена на розгляд робота Л. А. Снігур присвячена комплексному дослідженню дискурсу волонтерства у лінгвокультурологічному вимірі періоду повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Актуальність обраної теми не викликає сумнівів ні в аспекті її теоретичного розгляду, ні в контексті практичного використання результатів наукового пошуку. Означена наукова проблема є особливо важливою з огляду на протистояння України російській агресії. В умовах війни дискурс волонтерства є дієвим механізмом соціальної згуртованості, відображає культурні та соціальні норми, притаманні суспільству, а також маркером стійкості держави, її здатності до самозахисту завдяки активній участі громадян у спільному добробуті. Дискурс волонтерства не був об'єктом уваги науковців у лінгвокультурологічному комплексному лінгвістичному дослідженні, тож обрана тема наукової студії визначає її особливу актуальність.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота спрямована на реалізацію положень Стратегії забезпечення державної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. Обрана тема відповідає п.п. 1 і 24 Основних напрямів наукових та науково-технічних досліджень у системі Служби безпеки України, затверджених наказом Центрального управління СБ України від 08.04.2017 р. № 209. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії СБ України 16.11.2021 р., протокол № 03, уточнено 27.02.2025 р., протокол № 02.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Достовірність отриманих результатів підтверджує потужний емпіричний матеріал, що становить 881 тис. 614 дискурсивних фрагментів, зафіксованих упродовж лютого 2022 року – жовтня 2024 року в інформаційному просторі зіставлюваних мовних картин світу, а саме: 60 тис. 720 дискурсивних фрагментів інформаційного простору США, 524 тис. 958 – України, 295 тис. 936 – російської федерації. Дослідниця отримувала дані за допомогою аналітичного сервісу Attack Index; 312 асоціацій – у результаті асоціативного експерименту щодо сприйняття стимулу *волонтер* серед українськомовних реципієнтів (104) віком 18–50 років. Варто зазначити, що дисертантка здійснювала аналіз російськомовного контенту з метою доведення використання країною агресоркою дискурсу волонтерства як одного з інструментів залучення громадян російської федерації до загарбницької війни в Україні.

Дослідниця уперше системно проаналізувала дискурс волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Найбільш суттєвими результатами дисертації є обґрунтована дискурсоутворювальна роль концепту *ВОЛОНТЕР*, що пов'язано з особливостями вияву, відображення і фіксації в мові й дискурсі когнітивно-прагматичних трансформацій у сфері волонтерської діяльності, зумовлених російсько-українською війною. Л. А. Снігур запропонувала авторське визначення дискурсу волонтерства як соціальної практики і типу соціальної поведінки, що ґрунтується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й упроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності.

Робота є новаторським дослідженням дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі, за результатами якого зроблено висновки стосовно позиціонування в дискурсі волонтерства державних комунікативних стратегій щодо зовнішньої і внутрішньої політики, зокрема в умовах війни.

Уважний і професійний аналіз напрацювань та здобутків зарубіжних і українських учених, а також застосування інноваційних методів дали авторці змогу сформулювати власний погляд на досліджувану проблему.

Значущість дослідження для науки і практики, шляхи його використання. Дисертаційна робота вміщує нові, раніше не захищені наукові положення. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в широкому діапазоні, а саме: освітньому процесі – у викладанні дисциплін «Зв'язки з громадськістю», «Лінгвістичний аналіз тексту та дискурсу», «Стратегічні комунікації»; у проведенні тренінгів із питань взаємодії державних і безпекових інституції із волонтерськими організаціями; на курсах підвищення кваліфікації державних службовців і фахівців сектору безпеки та оборони; в науковій діяльності – як підґрунтя для подальшого теоретичного розроблення питань наративного дискурс-аналізу, написання наукових праць із питань лінгвістичної експертизи, комунікативної прагматики, укладання словників термінів із питань волонтерської діяльності тощо. Важливим є те, що положення й емпіричний матеріал дослідження дисертантка використовувала у волонтерській діяльності з початку російської агресії в Україні. Отримані результати наукового пошуку також упроваджено в освітній процес і наукову діяльність Національної академії СБ України (акт впровадження від 21.05.2025).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота чітко структурована, містить анотації (українською і англійською мовами), перелік умовних позначень, вступ, три розділи, логічно диференційовані на підрозділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаної літератури та додатки. Джерельна база свідчить про ґрунтовний підхід до опрацювання вихідних даних дисертації. Робота містить скриншоти, таблиці, схеми, що суттєво увиразнюють зміст інформації. Назва дисертації корелює з метою та завданнями, відповідає змісту теоретичної складової.

Мета роботи полягає у визначенні когнітивно-прагматичних та наративних особливостей організації дискурсу волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного

вторгнення російської федерації в Україну (лютий 2022 року – жовтень 2024 року). Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено п'ять завдань, які розкривають багатовимірну проєкцію наукового пошуку. Об'єкт і предмет дисертаційної студії відповідають меті та завданням роботи. Логіка й послідовність викладу тексту наукової праці відповідають вирішенню поставлених завдань дослідження. Варто зазначити, що структура дисертації та основний текст подано відповідно до чинних вимог. У вступі авторка ґрунтовно виписала поняттєвий апарат (об'єкт, предмет, мету, дизайн дослідження). Зміст розкриває тему, розділи дисертації структурно завершені, взаємопов'язані, вміщують висновки, які логічно резюмують результати дослідження.

У *першому розділі «Теоретичні засади дослідження дискурсу волонтерства»* дисертантка розглядає дискурс як соціальну практику у взаємозв'язку із соціальним контекстом, у якому він виникає: соціальні чинники визначають форму та зміст дискурсивної події, а сама дискурсивна подія впливає на трансформацію і відтворення цих умов. На глибоке й переконливе трактування дослідниці, дискурс волонтерства – складне соціокультурне явище, що є об'єктом лінгвокультурологічного аналізу та визначається як соціальна практика і тип соціальної поведінки. Він базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності. Дисертантка визначила, що він базується на чотирьох ключових комунікативних стратегіях: альтруїстичній діяльності, добровільності, національній стійкості та соціальній активності, які формують лінгвокультурний код, що забезпечує репрезентацію колективного досвіду в мові та закріплює нові мовні одиниці в ціннісно-смысловому просторі нації. Дослідниці вдалося проаналізувати еволюцію дискурсу волонтерства у світовому та українському контекстах, визначити його полікомпонентність і здатність адаптуватися до соціокультурних змін, що свідчить про особливий потенціал як науковця та уважне ставлення до предмета дисертації.

У *другому розділі «Вербалізація концепту ВОЛОНТЕР у лінгвокультурах США, України та РФ»* – авторка на ґрунтовному аналізі лексикографічних

праць розглянула етимологічні засади концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних лінгвокультурах і виявила прикметні розбіжності. Асоціативний експеримент дав змогу дисертантці дійти цікавих і переконливих висновків, що концепт *ВОЛОНТЕР* у мовній картині світу США і України, зберігаючи міжнародний, міжкультурний складники, набуває національної унікальності, що зумовлено позалінгвальною реальністю: лінгвокультура США – традиційність волонтерської діяльності, українська лінгвокультура – умови війни та потреба в єднанні. У російській лінгвокультурі концепт *ВОЛОНТЕР* демонструє тенденцію до формалізації і втрати складника – за власним бажанням, за доброї волі. Важливим спостереженням дослідниці є висновок про те, що кризова ситуація в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну актуалізувала гендерну тематику. Активізація ролі жінки і відновлення значення берегині-захисниці притаманне українській мовній картині світу, що є свідченням актуальності концепту *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ* для мовної свідомості українців, тоді як у російській позиціонується патріархальна роль жінки.

Третій розділ «Лінгвокультурологічні особливості дискурсу волонтерства в національних медіа США, України, РФ» дисертантка присвятила аналізу наративів стратегічного й оперативного рівнів, які поширювались у період із лютого 2022 р. – жовтень 2024 р. в інформаційному просторі досліджуваних країн, який показав, що в умовах кризових ситуацій наратив є важливим складником інформаційного простору, інструментом єднання нації та забезпечення її стійкості. Наративи, що виникають у медіапросторі, є важливими інструментами у формуванні суспільних настроїв, поведінкових патернів інтерпретації подій і консолідації громадян країни. В умовах кризи, а саме війни, наративи є інструментом взаємодії з населенням і трансформації його думок і дій. Так, в Україні зафіксовано трансформацію наративу стратегічного рівня («Волонтери – потужна сила України» (2022 – 2023 рр.) у «Волонтери – люди, які творять історію» (2024 р.), що зумовлено соціальними потребами суспільства: необхідністю активізувати підтримку волонтерів серед громадянського суспільства і попередити про діяльність псевдоволонтерів. Так, у російській федерації наративи стають інструментом

пропаганди і посилення контролю влади в країні, псевдоволонтерські акції і проекти підтверджують тенденцію до вбудови волонтерства в систему управління державою, що суперечить основному принципу руху – добровільності.

Логічним завершенням дисертаційної роботи є ґрунтовні та чіткі *висновки*, в яких ретельно викладено основні результати наукового дослідження й окреслено ті теоретичні та практичні проблеми, які можуть стати предметом подальших наукових мовознавчих пошуків.

Представлені в роботі результати дослідження отримали належну й достатню апробацію на чотирьох міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Основні теоретичні положення і практичні здобутки, що їх послідовно висвітлено в трьох розділах дисертації, опубліковано в таких наукових працях: 4 статті в наукових фахових виданнях, 4 праці апробаційного характеру (тези доповідей), 2 довідникові видання та 1 навчальний посібник.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота, автором якої є Снігур Лариса Анатоліївна, відповідає усім вимогам, які визначені до такого типу наукових досліджень. Не встановлено критичних порушень академічної доброчесності (самоплагіату, академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації), а також не було виявлено текстових запозичень. На цій підставі дисертацію можна визнати самостійно виконаним науковим дослідженням, а усі ідеї та наукові положення, викладені авторкою, отримані нею особисто.

Найбільш важливими науковими новаціями, що сформульовані в дисертації та винесені на захист, є вперше системно й комплексно проаналізований дискурс волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну; аргументований висновок, що в мовних картинах світу США і України розвиток дискурсу волонтерства спричинений демократичними процесами розбудови громадянського суспільства, тоді як у російській –

деструктивною державною політикою країни-агресорки, спрямованою на залучення громадян до загарбницьких війн.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Рецензована робота Снігур Лариси Анатоліївни заслуговує на високу оцінку, проте деякі положення мають дискусійний характер, зокрема:

1. У назві підпункту 2.4 розділу 2 «Гендерний концепт *ВОЛОНТЕРКА* в українській і російській лінгвокультурах часів повномасштабного вторгнення РФ в Україну» (с. 14, с. 115) доцільно було вжити слово «періоду» замість «часів», оскільки *час* має ширше значення, це і фізична величина, і у філософії одне з основних понять, що описує тривалість буття та зміни, тоді як *період* – це певний проміжок часу.

2. Дисертантка проаналізувала напрацювання і здобутки науковців, які стосуються як дискурсу, так і концепту, що розширило площину методологічного інструментарію. Зважаючи на те, що робота виконувалася в поліпарадигмальній площині, постає питання, чи застосовувалися перехресно наукові методи? Якщо так, то які з них виявилися найпродуктивнішими?

3. Незважаючи на логічний виклад, змістовно й інформаційно багатий дизайн наукової розвідки, наявні технічні та граматичні огріхи. Так, у виписуванні четвертого завдання (с. 20) «дискурсоутворювальну роль», замість «дискурсоутворювальну»; «зародилися в теоретичній думці Франції» (с. 28), замість «теоретичній»; «патріархатний» у словосполученнях (с. 5, 24, 127, 202), замість «патріархальний».

Висловлені зауваження та побажання є запрошенням до наукової дискусії і жодним чином не применшують наукової цінності, аргументованості та плідності здобутих Снігур Ларисою Анатоліївною положень і висновків.

Загалом структура та зміст дисертації свідчать про комплексний характер проведеного дослідження. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до обґрунтування та власного визначення дискурсу волонтерства. Робота написана гарною науковою мовою, зроблено важливі ґрунтовні висновки, всі положення й тези

широко аргументуються вдало підібраним ілюстративним матеріалом, безсумнівна теоретична і практична значущість дисертаційної студії.

Загальний висновок. Аналіз дисертації та публікацій дослідниці дає підстави для висновку, що наукова робота Снігур Лариси Анатоліївни «Дискурс волонтерства: лінгвокультурологічний вимір», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія», є актуальною, завершеною, ґрунтовною та виразно відображає авторську й новаторську позицію, засвідчує аргументованість і достовірність отриманих результатів. Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її авторка – Снігур Лариса Анатоліївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний рецензент:

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри східноєвропейських мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії СБ України

Тетяна ІВАСИШИНА